

Asia: VN/2287/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi

Työryhmän ehdotus Kohti kestäväää arkkitehtuuria

Yleisiä kommentteja työryhmän ehdotuksesta

Pirkanmaan alueellisten vastuumuseoiden yhteisessä lausunnossa ovat mukana Pirkanmaan maakuntamuseon ja Tampereen taidemuseon huomiot arkkitehtuuripoliittisen ohjelman ehdotuksesta.

Tampereen museoihin kuuluva Pirkanmaan maakuntamuseo toimii maakunnan alueellisena vastuumuseona kulttuuriympäristötehtävän osalta. Se toimii alueellaan kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön, asiantuntijana sekä edistää kulttuuriympäristön huomioimista alueellisessa suunnittelussa ja kehittämisessä sekä maankäytön ja rakentamisen ohjauksessa. Maakuntamuseo antaa vuosittain yli 800 viranomaislausuntoa ja osallistuu maankäytön ohjaukseen neuvotteluin ja sidosryhmäyhteistyön kautta.

Tampereen taidemuseo on toiminut alueellisena vastuumuseona vuoden 2020 alusta lähtien (aluetaidemuseona vuodesta 1974 alkaen) yhteensä 3,5 henkilötyövuoden panoksella. Pirkanmaan alue on yksi Suomen muuttovoittoisimmista alueista, jossa rakentaminen on lisääntynyt huomattavasti viimeisten vuosien aikana. Samalla, ja varsinkin vuonna 2016 hyväksytyyn Tampereen kaupungin Julkisen taiteen periaatteet -asiakirjan myötä myös panostus julkiseen taiteeseen on lisääntynyt huomattavasti, ei ainoastaan Tampereen kaupungin sisällä vaan myös Tampereen seudun ja koko Pirkanmaan alueella. Paine julkisen taiteen hankkeiden lisäämiseen ja koordinointiin on kasvanut huomattavasti ja koordinoituihin on panostettu enemmän myös koulutuksen kautta.

Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että ohjelmassa on selkeä rakenne ja jokaisen luvun lopuksi ehdotetaan konkreettisia toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa on luotu visio vuodelle 2035, jossa tavoitetilaksi on otettu se, että kulttuuriympäristö ymmärrettäisiin paikan ja paikallisen identiteetin kulmakiveksi. Pirkanmaan maakuntamuseo näkee tavoitteen erinomaiseksi ja omaa työtään ja tavoitteitaan tukevaksi.

Arkkitehtuuri ja kulttuuriympäristö käsitetään monessa kohtaa yhtenevänä, toisiaan tukevinä käsitteinä, mitä maakuntamuseo pitää erityisen ilahduttavana. Samoin ilahduttavaa on, että arkkitehtuurin ja rakennusperinnön identiteettivaikutus ja kerroksellisuus ovat esillä läpi ohjelman. Arkkitehtuurin merkitys ja vaikuttavuus käsitetään laajasti, mikä vastaa modernia tutkimusnäkemystä. Eri alojen vuorovaikutusta ja kytkeytymistä toisiinsa voisi vielä korostaa.

Tampereen taidemuseo toteaa yleisenä huomiona, että Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa julkisen taiteen roolin tulisi näkyä vielä selvemmin kuin mitä se on luonnokseen kirjattu.

Luku I Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Luvun I tavoitetilaksi on otettu, että korjausrakentaminen olisi nykyistä arvostetumpaa ja kannattavampaa. Ohjelmaehdotuksessa esitellään resurssitehokkaan rakentamisen hierarkia, jonka mukaan vuonna 2035 ensisijaisesti hyödynnetään, korjataan ja kehitetään olemassa olevia rakennuksia, toissijaisesti täydennys- ja lisärakennetaan ja vasta viimeisenä vaihtoehtona rakennetaan uutta. Pirkanmaan maakuntamuseo katsoo, että tavoitteet ovat lähtökohtaisesti hyviä myös rakennetun ympäristön arvojen vaalimisen näkökulmasta, koska olemassa olevan rakennuskannan hyödyntäminen tukee samalla rakennusten säilymistä. Tämä tavoitetila tarvitsee kuitenkin rinnalleen myös herkkyyttä tunnistaa rakennetun ympäristön arvoja, jotta ohjelmassa painotetut toimenpiteet onnistutaan tekemään ympäristön arvoja kunnioittaen.

Alueelliselle vastuumuseolle on tärkeää kehittää erilaisia vaikutuskeinoja näihin teemoihin. Viranomaistyön mahdollisuudet edistää kestävästä kehityksen tavoitteita liittyvät koko maankäytön prosessin parantamiseen. Ilmastonmuutoksen rajoittaminen ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen tulisi olla keskeisenä lähtökohtana myös rakennuslainsäädännön ja maankäyttöä koskevan viranomaisprosessin kehitystyössä.

Luonnon monimuotoisuutta edistäisi esimerkiksi, jos osa viheralueita jätettäisiin myös luonnontilaisiksi. Vielä 1960-70-luvuilla arkkitehtuuri sovitettiin luontoon ja rakentaminen oli väljempää. Nyt rakentaminen erityisesti kasvukeskuksissa on tiiviimpää ja ympäristöön kauttaaltaan suunniteltua ja rakennettua, jolloin luonto uhkaa hävitä kaupunkiympäristöstä.

Tampereen taidemuseo esittää s. 13 lisättäväksi: Kestävä ja vähähiilinen rakentaminen ja ilmastonmuutokseen liittyvien ongelmien ratkaiseminen ovat arkkitehtuuriosaamisen sekä rakennusten ja alueiden suunnittelun ytimessä. >> Kestävä ja vähähiilinen rakentaminen otetaan

myös huomioon julkisen taiteen hankkeissa ja ilmastonmuutokseen liittyviä ongelmia voidaan käsitellä teosten sisällöissä ja nostaa esiin näyttelyissä.

Luku II Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Luvussa II huomioidaan kiitettävästi kulttuuriympäristön merkitys osana hyvää ympäristöä ja elämänlaatua sekä esitetään aihepiiristä myös tarpeellista lisätutkimusta.

Yhtenä tavoitetilana mainitaan, että kaikki ympäristöt pyritään suunnittelemaan niin, ettei niissä ole fyysisiä esteitä. Pirkanmaan maakuntamuseo katsoo, että tavoite on osin ristiriitainen rakennetun ympäristön arvojen säilyttämisen näkökulmasta. Vanhoja rakennuksia ei ole suunniteltu esteettömiksi ja joissakin tapauksissa esteettömyyden toteuttaminen tarkoittaisi niin suuria muutoksia, että osa rakennuksen kulttuurihistoriallisista arvoista menetettäisiin. Esteettömyys tulisikin toteuttaa rakennuksen ehdoilla ja ratkaisuja kehittää entistä monipuolisemmin ja innovatiivisesti. Rakennusperinnön näkökulmasta erityisen onnistuneen tavoitteena on pidettävä ohjelmassa mainittua olemassa olevan rakennuskannan ylläpitämistä, huoltamista ja oikea-aikaista korjaamista sekä tarpeiden mukaan kehittämistä. Nämä tavoitteet ovat ensiarvoisen tärkeitä olemassa olevan rakennetun ympäristön säilyttämiseksi.

Luvun II toimenpiteissä esitetään aluearkkitehtitoiminnan edellytysten selvittämistä pienten kuntien laadukkaan rakennetun ympäristön säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi. Aluearkkitehtitoiminnan osa-alueina on lisäksi huomioitu laadukas kaavoitus, maisema-arkkitehtuuri, rakennusperinnön vaaliminen ja kulttuuriympäristön hoitaminen. Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että aluearkkitehtitoiminta on sen toiminta-alueella hiipunut ja näin ollen tämä nosto on yhdessä maankäyttö- ja rakennuslain muutoksen yhteydessä pohditun rakennusvalvontojen toiminnan kehittämisen kanssa tärkeässä osassa kulttuuriympäristön vaalimistyössä. Monissa pienissä kunnissa kaavoituksen resurssit ovat vaatimattomia. Myös esitys ohjeistuksesta paikallisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien laatimisesta ja niiden asettamien toimenpiteiden toteuttamisesta on kannatettava. Tältä osin vastuuta on osoitettu myös alueellisille vastuumuseoille. Pirkanmaan maakuntamuseo on mieluusti mukana tässä yhteistyössä.

Keskeistä on myös alueellisen tasavertaisuuden edistäminen maankäytön kysymyksissä. Ideaalitalanteessa kaikissa kunnissa on yhtäläiset mahdollisuudet kehittää maankäytön toimintatapoja ja osallistumismahdollisuuksia. Jokaisella suomalaisella pitäisi olla yhtäläinen oikeus hyvään ympäristöön, eikä se ole puhtaasti taloudellinen kysymys. Apoli-ohjelma voisi pyrkiä edistämään kuntien maankäytön laatu- ja tasavertaisuustavoitteita tukemalla rakentamisen ja kaavaratkaisujen mallien ja hyvien käytäntöjen kehittämistä.

Tampereen taidemuseo esittää s. 19 seuraavia lisäyksiä: Arkkitehtuuriin >> ja julkiseen taiteeseen panostamalla tuetaan laadukasta kaupungistumista ja maaseutu ympäristöjen kylien elinvoiman kehittymistä. ... Alueiden ominaispiirteitä vahvistetaan eri tieteenalojen ja osaamisalueiden >> sekä taiteen edustajien yhteistyöllä sekä tukemalla ihmisten verkostoitumista. ... Hyvin suunnitellut,

toteutetut ja ylläpidetyt julkiset rakennukset >> sekä julkinen taide lisäävät hyvinvointia, ja niillä osoitetaan arvostusta ja välittämistä.

Luku III Talous ja kansainvälisyys

Luku III vaikuttaa olevan osin ristiriidassa luvussa I asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden kanssa. Maankäytön suunnittelussa puhutaan yhä enemmän vetovoimatekijöistä. Kaikille ohjaus- ja suunnittelutyötä tekeville on tärkeää sisäistää hyvän, aidosti ympäristöönsä sovitettun arkkitehtuurin merkitys myös taloudellista hyvinvointia luovana vetovoimatekijänä. Uhkana on, että tiivistäminen ja voimakas uudisrakentaminen ajautuvat ainakin osittain ristiriitaan hyvän ympäristön, ihmisten viihtyvyyden ja hyvinvoinnin kanssa.

Strategisessa maankäytön suunnittelutyössä on mahdollista vaikuttaa suunnittelun laatuun, kulttuuriympäristön tihentymien vaalimiseen ja kunnan vetovoiman ja identiteetin kehittämiseen. Tässä asiassa yhteistyö eri toimijoiden välillä on keskeistä ja strategisessa suunnittelussa tulisikin hyödyntää Arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa ja sen tavoitteita. Kannustaminen alueellisten tai paikallisten Apoli-ohjelmien laatimiseen voisi edistää tämän tavoitteen saavuttamisessa.

Tampereen taidemuseo esittää s. 26 täydennettäväksi: C. Arkkitehtuuriviennin rakenteita vahvistetaan laatimalla arkkitehtuurin ja rakennusalan kansainvälisyys- ja vientistrategia yhteistyössä eri alojen toimijoiden kanssa >> (sulkuihin myös Suomen taiteilijaseura ry. ja Taiteen edistämiskeskus).

Luku IV Merkitys ja identiteetti

Luvun IV tavoitetila vuodelle 2035 tukee erinomaisesti alueellisen vastuumuseon tavoitteita. Siinä todetaan, että vuonna 2035 "rakennuskulttuuriamme ja rakennusperintöämme arvostetaan ja niitä halutaan aktiivisesti vaalia. Rakennusperinnön merkitys ymmärretään myös hyvinvoinnin ja alueellisen elinvoiman vahvistajana sekä kansainvälisenä vetovoimatekijänä. Eri aikakausien rakennuskantaa ylläpidetään, hoidetaan, korjataan ja suojellaan."

Alueellisen vastuumuseon vastuulla oleviksi toimenpiteiksi on listattu erityisesti modernin rakennusperinnön arvostuksen vahvistaminen ja ennakoivan rakennussuojelun lisääminen, tiedon tarjoaminen rakennusten omistajille, toimiminen rakennusperinnön osaamiskeskuksena, yhteisöjen ja asukkaiden paikallisidentiteettiin ja kulttuuriympäristön merkitykseen liittyvän ymmärryksen lisääminen, ihmisten ympäristönlukutaidon vahvistaminen ja omaan ympäristöön kohdistuvien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen sekä arkkitehtuurin paikallisten erityispiirteiden esiin nostaminen. Nämä osa-alueet ovat nykyiselläänkin tärkeä osa Pirkanmaan maakuntamuseon alueellista työtä, johon museolain uudistuksen myötä on saatu myös aiempaa enemmän voimavaroja. Ollakseen tehokasta työ vaatii kuitenkin hyvää yhteistyötä ja esimerkkejä jo toteutetuista hankkeista – sekä joissain tapauksissa myös erillistä hankerahaa. Tämä on asianmukaisesti huomioitu arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa jakamalla näistä osa-alueista vastuuta luonteville yhteistyökumppaneille.

Luvussa IV esitetään myös muita rakennetun ympäristön vaalimista tukevia toimenpiteitä. Näistä Pirkanmaan maakuntamuseo haluaa korostaa erityisesti rakennusten omistajille kehitettäviä, rakennusten hyvään hoitamiseen tähtääviä taloudellisia kannustimia. Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että suurimmassa osassa hankkeista taloudellisilla tekijöillä on ratkaiseva merkitys sille, valitaanko rakennusperinnön arvoja säilyttävä vai tuhoava ratkaisu. Tällöin on ongelmallista, jos säilyttävän ratkaisun valitseminen näyttäytyy kokonaistaloudellisesti kalliina eikä rakennuksen omistaja koe hyötyvänsä esimerkiksi rakennuksen suojelumerkinnästä. Tähän ristiriitaan on syytä paneutua huolellisesti, ja on erinomaista, että se on huomioitu ohjelman toimenpiteissä.

Tampereen taidemuseo esittää lukuun seuraavia täydennyksiä:

s. 29 Arkkitehtuurinäyttelyitä toteuttavat pääasiallisesti valtakunnalliset vastuumuseot arkkitehtuurimuseo ja Alvar Aalto -museo sekä alueelliset vastuumuseot. ... Näyttelyiden toteuttamiseen on Suomessa tällä hetkellä melko rajalliset tuotannolliset resurssit. >> Alueellisilla vastuumuseoilla on vastuu myös rakennetun ympäristön ja julkisen taiteen kysymysten esiin nostamisessa.

S.31 B. Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön vaikutusta paikallisen identiteetin vahvistumiselle tuetaan tuomalla esiin alueellisten vastuumuseoiden roolia rakennusperinnön >> ja julkisen taiteen osaamiskeskuksina.

Luku V Koulutus ja tutkimus

Luvussa V tavoitetilaksi on otettu, että vuonna 2035 kestävä suunnittelu ja rakentaminen ovat arkkitehtuuri- ja rakennusalan koulutuksen keskeinen lähtökohta ja sisäistetty periaate. Korjausrakentamista, restaurointia ja rakennussuojelua arvostetaan tärkeänä osana arkkitehdin ammattitaitoa. Arkkitehdin osaamiseen kuuluu myös kulttuurinen tietoisuus, joka kattaa kulttuurisen moninaisuuden, historian ja kulttuuriperinnön. Pirkanmaan maakuntamuseo näkee suuntauksen erittäin kannatettavana ja koulutukseen panostamisen tärkeänä lähtökohtana alan ammattilaisten asennemuutokseen. Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa korostuu arkkitehtien koulutus, mutta kuten kohdassa todetaan, tämä näkökulma on tärkeä myös muussa rakennusalan koulutuksessa. Tavoitetilaan pääsemisen askeleet on kirjattu hyvin myös toimenpiteiksi, joissa on huomioitu mm. täydennyskoulustarpeet sekä rakennetun ympäristön tutkimuksen vahvistaminen. Pirkanmaan maakuntamuseo lisää, että jatkossa arkkitehtien osaamisessa yhä tärkeämpi tekijä on toimiminen vuorovaikutuksessa yhteisön, viranomaisten ja tutkimuksen kanssa.

Tampereen taidemuseo esittää s. 34 lisättäväksi: Kestävä suunnittelu ja rakentaminen on arkkitehtuuri- ja rakennusalan koulutuksen keskeinen lähtökohta ja sisäistetty periaate.

Korjausrakentamista, restaurointia ja rakennussuojelua arvostetaan tärkeänä osana arkkitehdin ammattitaitoa. Arkkitehdin osaamiseen kuuluu myös kulttuurinen tietoisuus, joka kattaa kulttuurisen moninaisuuden, historian ja kulttuuriperinnön. >> Myös julkisen taiteen mahdollisuudet ja prosenttitaideperiaatteet ovat osa arkkitehdin koulutusta.

Lyyra-Seppänen Anna
Pirkanmaan maakuntamuseo (alueellinen vastuumuseo) - Pirkanmaan
maakuntamuseo ja Tampereen taidemuseo (alueelliset vastuumuseot
Pirkanmaalla)